

Kovács katáng Ferenc

ÓARANY

– megkésett fővetés –

Mindenki, aki magyarnak született, s így akarva, nem akarva vállalja szenvedésünket, kárpótlást kap azáltal, hogy Arany Jánost eredetiben olvashatja.
(1)

A sétányon egy alacsony, szürke alak közeledik.

A lombtalan tölgyek között nedves, hűvös szellő fogadja. Szorosan összefogja magán a zakóját. Magasan felgombolt mellény, gallér nélküli fehér ing van rajta. Az élére vasalt nadrág alatt finom, de elnyűtt lábbelit visel. Kedvenc padja üresen tátong. Abba a végébe húzódik, ahol tapasztalása szerint a legtovább érheti a nap. Enyhén ziháló lélegzete lecsendesül. Birtokba veszi a Margit-sziget e csendes zugát, ahol negyven évvel korábban, 1877-től 1882-ben bekövetkezett haláláig az idősödő, betegeskedő Arany János töltötte nyarait. A sziget kisebb magaslatán áll a ritka szép koronájú kőris, Arany János legkedvesebb fája. Eredetileg alatta szeretett volna padot állíttatni magának, s mikor kívánsága nem talált nyitott fülekre, a tölgyek nyugalmat sugárzó birodalmában igyekezett helyet találni az alkotói magányának.

*A tölgyek alatt
Szeretek pihenni,
Hova el nem hat
Város zaja semmi.
Zöld lomb közein
»Áttörve« az égbolt
S a rét mezein
Végyül árny- és fényfolt.*

*A tölgyek alatt
Oly otthonos itten!
Évem leapadt:
Ime, gyermek lettem,
Mint mikor a tölgy
Sudarát megmásztam,
Hol seregély költ –
S vígan madarásztam. (2)*

Itt volt a János-vitézek kastélya, alapjai a zöldből elő-elő törnek. A fák néhol egész alagutat alkotnak összehajló lombjaikkal. A boldogult István főherceg és nádor is örömeit időzött a szigeten épített lakában, melyet József nádor is lakásának választott. A ház oldalában, folyondárral félig beszöve, áll a premontreiek Szent-Mihályról nevezett egykori templomának omladéka, gót faragványú ablakaival. A felső kikötőnél van a nagy fürdőház, ragyogó kupolájával, hatalmas szárnyaival. Nem messze tőle épült a nagy szálló, s túl rajtuk a nyaralók egész sora. A nagy fáradtsággal s még nagyobb költséggel feltárt melegforrás bőven szállítja föl a vizet az épület tetején lévő medencéig. Régmúlt idők emlékeit takarják a fák. A halmok alatt IV. Béla leányának, szűz Margit templomának és kolostorának romjai rejtőzködnek. (3)

Késői utódja, költőtársa, a március eleji sápadt napfényben Arany híres padjára telepszik. A hóna alól vaskos könyvet húz elő. Találomra felüti és hangosan olvas belőle. Néha felkapja a tekintetét, körbeles, mint a kavicok között, a közelében csipegető apró testű madarak is. Lassan, minden sort ízlelgetve, értőn és értelmezve szavalja egymás után a sorokat.

*[...] Uram király, László, azt kérdem, tudod-e
Hogy mi végett jöttünk most ennyien ide?*

*Oh jaj! tekints végig széles országodban,
Meglátod a szörnyű romlást, ami ott van:
Ide s tova elhull néped egész nyája
És vadállatoknak lészesz a királya.*

*Hiába parancsolsz böjtöt, imádságot,
Azzal meg nem óvod haldokló országod,
Könyörögtünk untilig, de a böjt, az éhség
Csak öregbíté a pestis dühöngését.*

*Mi az oka ennek? ismerjük el végre:
A mi bolondságunk és apáink vétke:
Elhagytuk az Istent, elpártoltunk tőle,
Ki Szittyaországból kihozott e földre. (4)*

Arany Jánosról saját iskolái jutnak eszébe, ahol apja, sok-sok évvel korábban, az összevont osztályban vonalzóval verte a nebulók vállán az időmértéket. Ő igazságtalanul több és erősebb ütésekkel kapott, elvégre a kántortanító fia semmiképpen sem élvezhetett előnyöket. Rá is fért a nőgatás. Lassú észjárású, lusta és engedetlen volt. Illett volna igyekeznie, hisz a családi hagyományt követve, őt is tanítónak szánták.

Folytatja az olvasást.

*Sovány puszták helyett szép országot adott,
Jó baromtenyésztőt, tágast és gazdagot,
Nagy széles folyókat, halat bennök sokat,
Vadas erdőt, hegyet, tiszta forrásokat.*

*De többet akaránk tudni az őseknél:
Meggzűntünk áldozni buzgó kútfejénél,
Rátettük kezünket sok áldozó kőre
S új Istennek raktunk templomot belőle.*

*Ezért, hogy az Isten, magyarok Istene,
Nagy haragra gerjedt népének ellene
És monda: erőmet rajtok megmutatom,
Elsepervén őket, földjük másnak adom. (4)*

Jó sok év telt el azóta, s apja hiába adta más tanár keze alá, nem bírta a felsőbb iskolát. Versel, álmodozik, újságírónak állt. A hűvös, tavasz előtti napon Arany Jánost olvas a szerkesztőjétől kapott, 1883-as kiadású Összes munkák harmadik kötetéből, az Elbeszélő költeményeket. Az óarany borítású, keményfedelű, súlyos könyvet nagy tisztelettel tartja maga előtt. Másnapra féloldalmi emlékezést kell írnia Arany János születésének századik évfordulójára. Aranyt erőt szereti, különösen az elbeszélő költeményeit. Önszántából mégsem írna méltatást. Mint ahogy semelyik nagy előd íróról sem. Nem érezi magát méltónak erre. Hogy jön ő ahhoz, hogy ilyen magasságokba emelkedjen? Kopott kisemberekről, a mások örömét kereső Macákról, a kihalt utcák poros szürkeségéről ír tárcákat, verseket. Arany, Petőfi, Jókai csillaga fényévnyi távolságban ragyog fölötte.

Megborzong egy jeges szellőfutamtól. Még szorosabbra húzza magán a zakóját, s mint az őszi ke, az árva, levéltelen kisvirág, nagyot nyújtózik, hogy a nap szélesebben érje törekeny testét. Megkordul a gyomra. Reggelire csak egy csupor kávé kapott a szállodai portástól. Ha előző napról marad valami aprósütemény, akkor azt is félreteszik neki, ám most nem volt szerencséje. E heti estebédjét előre kifizette, két cikket sikerült elszóznia egy napilapnál. Nem a megírásuk esik neheze, hanem a talpalás egyik szerkesztőségtől a másikig. E héten is hogy járt: nem volt már hely a tárcáinak. Nagy híresség szállt le légbalonnal vagy valaki kapitulált? A szenzációkra vadászó újdondászok rendre megkeserítik az életét.

A szálloda személyzetével étkezik. S ha nincs elég pénze, üres levest kap és valami maradékot mellé. Farkastörvények diktálta, elesett emberi lét. Csábító, hogy Arany János köszöntésére dupla honoráriumot ígértek neki. Igyekeznie kell.

Kis fehér lapokra ír. A cím szép, cirkalmas betűkkel már régóta kész. Agyonkoptatott tolla hangosan perceg. Tintásüvege jobb kéz felől a pa-

don. Elgondolkozva rója a sorokat. S amikor egy lap betelik, ráfúj, szárítgatja, majd a könyv lapjai közé teszi.

Egy arra sétáló épp melléje szándékszik letelepedni, de az írásból felriadt lapíró olyan kétségbeesetten néz rá, hogy elállt a szándékától. Ez az incidens kikökkenti az írásból. Feláll, s addig mocoog, míg a nap melegét megint a hátán érezheti. Halkan, kimérten olvas újból, erőt gyűjt a cikk befejezéséhez.

*[...] A király, végezve buzgó könyörgését,
Vissza sátorába intézte menését,
Elvonult a sátor benső rejtekébe,
Künn maradt ellenben térdeplő népe.*

*Ott letette a gyászt, bíbor köntöst vett fel,
Szög haját megkente illatos kenettel,
Arany koronáját a fejére tette,
Aranyos keziját balkezébe vette.*

*És kiment a néphez, és hirdette annak:
Örvendj, népem, örvendj! adj hálát Uradnak!
Adj hálát az élő, egy, igaz Istennek;
Mert megadta végét a veszedelemnek. (4)*

Eddig jut a kötet háromszáz valahányadik oldalán. A laposan járó nap eltűnik a fák vastag törzse mögött. Nem kedveli, ha a késő délután a szabadban éri. Apró, ferde mennyezetű szállodai szobája fűtetlen ugyan, mégsem panaszkodik. Szállása költségét egy irodalom pártoló mecénás állja, akinek figyelme arra már nem futja, hogy fázik-e, éhezik-e. A társalgó öblös fotelei üresen ásítognak. A szálló alkalmi vendégei városnézéssel, kaszinózással töltik az időt. Egy sarokban meghúzódva máskor is szívesen olvassa a napilapokat, a kölcsönzött könyveket. Időnként ír is. Most nehezen halad a méltatással. Újra olvassa a megtelt lapokat. Hirtelen mozdulattal széttépi, és tőle szokatlan fürgeséggel a papírkosárba dobja. Félreteszi a szerkesztőtől kapott Arany-kötetet, megpróbálja elfelejteni a fejében zsongó elbeszélő költemények súlyos sorait. El is szunyókál kicsit. A kandalló duruzsolása visszarepíti gyermekkorának abba a rövid időszakába, mikor családja rövidéletű jómódjában télen jutott tüzelőre, nyáron kenyérsütésre. Fájó nyakkal, zsibbadt végtagokkal ajtócsapkodásra ébred. Hideg szél süvít át a szálló hallján. Kapatos vendégek érkeznek, de szobájuk kulcsával hamar el is tűnnek a lépcsőfordulóban.

A kora tavasz ellenére őszi melankólia keríti hatalmába. Előveszi tolát, tintásüvegét, egyik oldal telik meg a másik után. Sorra bukkannak elő a kisiskolás korában megszeretett mélabús Arany-versek. A Családi kör,

a Toldi estéje, A bajusz, A falu bolondja. Ezekről ír hát, s azokról a gyermekkori emlékekről, amik egymást kergetve tolokodtak elő a fejében. Az ősz felé sorai alaposan feldűlják, magára nézvést is találónak érzi, így ezzel fejezi be az Arany Jánosról szóló megemlékezését.

*Oh, mint szeretném újra élni
Az ifjuság arany korát,
Még egyszer újra átremélni
Hosszú reményeim sorát, -
Hévvél haladni a tetőnek,
Borítaná bár köd, homály -
Míg fénybe' most, a lejövőnek
Ragyogva, de mögötte áll! (5)*

- (1) (Kosztolányi Dezső: Látjátok feleim)
- (2) (Arany János: Margitsziget, részlet)
- (3) (részletek a Vasárnapi Újság, 1880. 35. számából)
- (4) (Arany János: Szent László füve, részlet)
- (5) (Arany János: Az ősz felé)

Ladik Katalin: Poemim, arcaakció, 80-as évek eleje